

Людмила Хіценко

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Автором розглянуті можливості використання автентичних текстів для формування соціокультурної компетенції. В статті проаналізовано поняття «автентичність» та «автентичні матеріали», розглянуті аспекти автентичності навчальних текстів, розроблено класифікацію автентичних текстів, виділено основні етапи роботи з автентичними текстами, необхідними для формування соціокультурної компетенції в процесі підготовки майбутнього фахівця. Особлива увага приділяється текстам країнознавчої та лінгвокраїнознавчої тематики.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, професійна підготовка, формування соціокультурної компетенції, автентичні тексти.

В умовах модернізації вищої освіти в Україні об'єктивною потребою є пошук найбільш ефективних шляхів організації навчального процесу. Сьогодні суспільство висуває нові вимоги до професійної підготовки кадрів, ставить перед вузами завдання виховання висококваліфікованих фахівців, професійні навички яких будуть спрямовані на розвиток соціально-економічної системи нашої держави.

Основними критеріями сучасної освіти у вищих навчальних закладах України, яка підписала Болонську угоду, є сукупність сформованих компетенцій фахівця. У рамках компетентнісної моделі побудови сучасної освітньої системи, рекомендованої Радою Європи, на перший план виступає формування іншомовної комунікативної компетенції, яка забезпечує професійну успішність випускників вищих навчальних закладів.

Під комунікативною компетенцією розуміється здатність і готовність здійснювати іншомовне міжособистісне і міжкультурне спілкування з носіями мови [1, с. 11], що, в свою чергу, можна трактувати як адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур» [2, с. 26]. Міжкультурна комунікація немислима без формування соціокультурної компетенції (далі – СКК), оскільки розвиток і формування соціокультурної компетенції насамперед необхідно для збагачення свого світосприйняття, усвідомлення місця і ролі рідної та іноземної мов в скарбниці світової культури.

Безперечно, ідеальним засобом формування СКК є вивчення іноземної мови, перебуваючи в країні, мова якої вивчається, однак, цей метод не завжди є доступним. На нашу думку, найбільш оптимальним і доступним способом вивчення іноземної мови в наших умовах є відтворення мовного та культурного простору на заняттях з іноземної

мови, використовуючи автентичні текстові матеріали різної тематики. Зміст автентичних текстів направлено на відтворення адекватної картини країни, на подолання невірних створених стереотипів щодо національного менталітету народу, мова якого вивчається. Важливість відбору та підготовки автентичних матеріалів з метою формування соціокультурної компетенції і визначило актуальність статті.

Аналіз наукових досліджень в області визначення поняття, сутності та структури соціокультурної компетенції (І. Л. Бім, Е. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, В. В. Сафонова, П. В. Сисоєв, Є. М. Соловова, С. Г. Тер-Мінасова, І. І. Халєєва, М. Вурам, G. Neuner, S. Sauvignon, Van Ek, G. Zarate, та ін.) дозволяє нам уточнити сутність даного терміну. Під соціокультурною компетенцією ми розуміємо широкий комплекс соціокультурних знань та вмінь, а саме, країнознавчі, лінгвокраїнознавчі, соціально-психологічні, культурологічні знання та соціокультурні рецептивні й продуктивні вміння.

На думку Є. М. Соловової, необхідність формування СКК полягає у тому, що вона є інструментом виховання міжнародно-орієнтованої особистості, яка усвідомлює взаємозалежність і цілісність світу, необхідність міжкультурного співробітництва у вирішенні глобальних проблем людства [3, с. 8]. Соціокультурна компетенція пронизує весь процес навчання іноземної мови. Знання фонові, безеквівалентної лексики необхідно всім тим, хто хоче вийти на рівень компетентного користувача іноземної мови. Це допоможе уникнути непорозуміння на рівні міжособистісного спілкування в професійних цілях.

Дослідження таких авторів, як М. В. Баришніков, Г. І. Вороніна, О. М. Ігна, К. С. Кричевська, Р. П. Мільруд, Є. В. Носонович та ін., стверджують, що робота з автентичними матеріалами наближає студентів до реальних умов використання мови, знайомить їх з різними лінгвістичними засобами, готує до самостійного функціонально автентичного використання цих засобів в мові, сприяє підвищенню комунікативно-пізнавальної мотивації, позитивно впливає на особистісно-емоційний стан студентів, забезпечує можливість одночасного звернення до мови і культури.

Мета пропонованої статті – охарактеризувати можливості використання автентичних текстів для формування соціокультурної компетенції. Для досягнення мети дослідження необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність поняття «автентичність»; розробити класифікацію автентичних текстів; виділити основні етапи роботи з автентичними текстами.

Для забезпечення активної участі в акті комунікації з носієм мови необхідно пізнати душу іншомовного народу, його духовність; особливості менталітету, вивчити його історію, побут і культуру. Через текст оживає історія народу у наочній формі. Таким чином, світогляд студентів, які вивчають іноземну мову, стає ширше, а інтерес до вивчення мови –

глибше.

Тому більша частина текстових матеріалів, що застосовуються в процесі викладання іноземної мови, повинні бути автентичними, тому як текст, позбавлений автентичного комунікативного наміру, не може служити стимулом для комунікації на навчальному занятті [4, с. 83]. Автентичний іншомовний текст являє собою одночасно й повідомлення й скупчення мовних форм, студент одночасно навчається приймати інформацію і дізнаватись, завдяки яким мовним формам цей процес реалізується.

Поняття «автентичність» увійшло в методику викладання іноземної мови з поширенням комунікативного підходу з метою максимального наближення процесу навчання до природного спілкування. Слово «автентичний» грецького походження (гр. *authenticos*), означає «справжній; той, що походить з першоджерела».

У сучасній зарубіжній та вітчизняній методиці термін «автентичні матеріали» практично витіснив термін «оригінальні матеріали», який використовувався раніше. При цьому характер автентичності навчальних матеріалів є серйозною методичною проблемою.

У зарубіжній літературі під автентичними матеріалами розуміються матеріали, які створюються для носіїв мови, так звані «справжні тексти» [5, с. 118].

У «Словнику методичних термінів» Є. Г. Азімова дається таке визначення автентичних матеріалів: матеріали для вивчення мови, які використовуються в реальному житті країни. До них відносяться газети і журнали, квитки на транспорт, в театр, листи, реклама, програми радіо і телебачення, оголошення та ін. Автентичний текст є реальним продуктом мовленнєвої діяльності носіїв мови і не адаптований для навчальних потреб студентів з урахуванням їх рівня володіння мовою [6, с. 25–26]. «Автентичний» часто вживається як синонім до слів «документальний», «реальний», «справжній», є протилежним по значенню до слів «вироблений», «сфабрикований», «несправжній» [7, с. 7].

Автентичність розглядається нами як характеристика матеріалу, здатного стати основним засобом розвитку соціокультурної компетенції студентів.

Однак, Є. В. Носонович справедливо зазначає, що в області застосування автентичних матеріалів залишається ряд маловивчених і неопрацьованих проблем:

- не доведена допустимість і необхідність методичної обробки автентичних текстів і спеціального складання текстів для навчальних цілей носіями мови;
- недостатньо повно вказані позитивні властивості автентичних текстів у навчальному процесі [8].

На думку М. В. Баришнікова, «автентичні тексти – це власне оригінальні тексти, які написані носієм мови для носіїв мови, це та

категорія, яку прийнято трактувати як семіотичний простір, який представляє собою багаторівневе цілісне утворення, як результат відображення деякого фрагмента дійсності за допомогою певної знакової системи [1, с. 157]. До автентичних текстів відносяться газетні статті, реклама, брошури, авіа та залізничні квитки, оголошення, листи і та ін. Автентичні тексти різноманітні за стилем і тематикою, вони ілюструють функціонування мови у формі, прийнятої серед його носіїв, робота з ними викликає інтерес до вивчення культури мови, що вивчають, сприяють підвищенню у студентів мотивації до оволодіння мовою.

Є. В. Носоновіч і Р. П. Мільруд виділяють наступні аспекти автентичності навчального тексту:

1) культурологічна автентичність – використання текстів, що формують уявлення студентів про специфіку іншомовної культури, про особливості побуту, про звички носія мови;

2) інформативна автентичність – використання текстів, що несуть значущу інформацію, відповідну віковим особливостям студентів та їх інтересам;

3) реактивна автентичність – використання текстів, які викликають в студентах автентичний, емоційний, розумовий і мовленнєвий відгук;

4) ситуативна автентичність – тексти, що передбачають створення безпосередньої ситуації, запропонованої в якості навчальної ілюстрації, з наступним її обговоренням;

5) автентичність національної ментальності роз'яснює доречність та недоречність використання тих чи інших фраз;

6) автентичність оформлення тексту завжди привертає увагу студентів і полегшує розуміння комунікативної задачі тексту, встановлення його зв'язку з реальністю [4, с. 12].

Безумовно автентичний текст відрізняється своєю інформативністю, особливо, коли мова йде про тексти країнознавчої, лінгвокраїнознавчої тематики. У подібних текстах часто зустрічається специфічна лексика, що викликає в студентів особливі труднощі. Більш того, вивчення лінгвокраїнознавчих текстів включає в себе процес вивчення іноземної мови та процес передачі відомостей про країну, мова якої вивчається [9, с. 49].

Не менш важливим засобом залучення студентів до культури країни є тексти художніх творів. Художній текст є унікальним середовищем для занурення в «чужу» культуру, так як автор транслює через твір культурні цінності свого народу. Тексти зразків художньої літератури своєю емоційною та стилістичною забарвленістю роблять студента свідком описуваних подій, пов'язаних з історією або традиціями, знайомлять із специфічною стороною культури іншого народу і тому також є значущим засобом ознайомлення з лінгвокраїнознавчою інформацією та засвоєння культурологічних відомостей. Вдумливе читання дозволяє наблизитися до світу іншого народу. Літературний матеріал може бути використаний в навчальному процесі за поставленою проблемою чи тематичною ознакою

текстового матеріалу відповідного змісту.

В результаті аналізу науково-методичної літератури та власного досвіду автентичні текстові матеріали можна класифікувати наступним чином:

- за джерелом походження: автентичні матеріали, створені носіями мови і не призначені для навчальних цілей, і автентичні матеріали, штучно створені носіями мови для вирішення навчальних завдань;
- за характером інформації: інформативні матеріали та матеріали повсякденного використання;
- за способом викладення інформації: інформаційний, логічний, образний або їх поєднання;
- за довжиною: короткі, середні, довгі (в навчальному процесі найбільш ефективні короткі та середні тексти);
- за типом презентації: паперові джерела, Інтернет-ресурси і т. ін.;
- за видом мовної діяльності: для навчання читанню, говорінню, письму, аудіюванню;
- за типом фонових знань: соціокультурних, лінгвокраїнознавчих, культурологічних і т. ін.;
- за роллю в навчальному процесі: основні та додаткові матеріали.

Одним з найважливіших завдань викладача при роботі з текстом є методично грамотна організація роботи студентів з ними. Розглянемо основні етапи роботи з автентичними текстами:

- створення мотивації і зняття можливих труднощів сприйняття (дотекстовий етап): орієнтація студентів на тип повідомлення, його тематику, знайомство з новими лексичними одиницями, сталими та фразеологічними виразами;
- смислова переробка одержуваної інформації (безпосередньо текстовий): читання, переклад, відокремлення основних й другорядних фактів; виділення змістовних блоків, його лексичних, граматичних, стильових та структурних особливостей;
- вилучення найбільш значущої інформації (післятекстовий етап): виділення ключових слів та їх пояснення, лінгвокраїнознавчий коментар, анотація прочитаного;
- інтерпретація прочитаного (творчий): створення комунікативних ситуацій, групове обговорення, ділова та рольова гра, доклад, презентація, твір, есе і т. ін.

Розвиток соціокультурної компетенції з використанням автентичних текстових матеріалів може проходити більш ефективно за умови розробки комунікативних вправ до матеріалів соціокультурного наповнення, що спрямовані на:

- розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності;
- формування понятійного апарату;
- розвиток творчості, ініціативності;

- розширення спектру соціокультурних знань, умінь і навичок, пов'язаних з країною мови, що вивчається, в порівнянні з рідною країною;
- усвідомлення і прояву себе як рівноправного і повноцінного учасника-суб'єкта діалогу культур.

На закінчення можна зробити висновок, що автентичні тексти є ефективним засобом формування соціокультурної компетенції, оскільки дозволяють зануритися в природне мовне і культурне середовище, скласти країнознавче портфоліо досліджуваних країн; здійснювати міжкультурне спілкування; навчитися приймати і поважати різні точки зору; виявити культурну ідентичність студентів. Перспективою подальших досліджень є створення комплексу вправ на базі автентичних текстів, що спрямовані на формування соціокультурної компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барышников Н. В. Теоретические основы обучения чтению аутентичных текстов при несовершенном владении иностранным языком (Французский как второй иностранный, средняя школа) : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Барышников Н. В. – Пятигорск, 1999. – 530 с.
2. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Прогресс, 1990. – С. 26–28.
3. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций : пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е. Н. Соловова. – М. : Просвещение, 2002. – 239 с.
4. Носонович Е. В. Параметры аутентичного учебного текста / Е. В. Носонович, Р. П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 1. – С. 11–18.
5. Harmer I. J. The Practice of Language Teaching / I. J. Harmer. – Boston, MA : Heinle and Heinle, 2004. – 386 с.
6. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов: теория и практика преподавания языков / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : Златоуст, 1999. – 448 с.
7. Игна О. Н. Развитие социокультурной компетенции студентов на основе аутентичных материалов при профессионально-ориентированному навчанні іншомовного спілкування : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Игна Ольга Николаевна. – Томск, 2003. – 186 с.
8. Носонович Е. В. Методическая аутентичность учебного текста : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Носонович Елена Викторовна. – Тамбов, 1999. – 175 с.
9. Нефедова М. А. Країнознавчий матеріал і пізнавальна активність учнів / М. А. Нефедова, Т. В. Лотарева // Іноземні мови в школі. – 1987. – № 6. – С. 3–11.